

Европейски съд по правата на човека

Артико срещу Италия
(Artico v. Italy)

Жалба № 6694/74, А.37

Решение от 13 май 1980 г.

(резюме)*

Чл. 6, т. 3, б. “с”: право на всяко лице, обвинено в престъпление, на безплатна правна помощ, ако не разполага със средства и когато го изискват интересите на правосъдието

Налице е нарушение на чл. 6, т. 3, б. “с”, когато на лицето, обвинено в престъпление, е бил назначен служебен защитник, но той не е осъществил защита по делото. Самото назначаване на служебен защитник не осигурява ефективна защита, тъй като назначеният адвокат може да почине, да се разболее тежко, да бъде трайно възпрепятстван или да се опита да избегне изпълнението на задълженията си. Ако са уведомени за положението, властите следва или да заменят защитника с друг или да го заставят да изпълни задълженията си.

Факти по делото

През 1965 г. жалбоподателят бил осъден за измама, а през 1970 г. – за измама при условията на повторност, като му били наложени наказания лишаване от свобода. Той обжалвал и двете присъди. Г-н Артико първоначално бил представляван от избран от него адвокат, но на 10 март 1972 г. поискал съдът да му осигури безплатна защита за касационното производство. Съдът удовлетворил молбата му на 8 август 1972 г. и възложил защитата му на адвокат от Рим – г-н Делла Рока. На 4 септември 1972 г. г-н Артико уведомил прокурора и председателя на наказателното отделение на съда, че не е имал никакъв контакт с г-н Делла Рока и помолил да бъдат предприети мерки за осигуряване на ефективна защита. С писмо от 8 септември г-н Делла Рока съобщил на жалбоподателя, че едва след завръщането си от ваканция разбрал за назначението си като негов защитник и вече бил поел други ангажименти, които не му позволявали да поеме работата. Той препоръчал за защитник свой колега. На 10 октомври жалбоподателят го помолил да поиска заместването си по надлежния ред. В писмо от 18 януари 1973 г. адвокатът Делла Рока му отговорил, че още на 17 октомври е подал официално молба до съда, в която посочвал, че поради здравословни причини не му е възможно да поеме защитата по делото, която определил като трудоемка и тежка. В отговор на молбата на г-н Артико за

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

заместване на адвоката му, отправена до председателя на отделението и до прокурора, Касационният съд го уведомил на 26 февруари, че г-н Делла Рока все още е отговорен за защитата му, тъй като според закона служебният защитник не можел да се откаже от нея. На няколко пъти след това жалбоподателят настоявал пред съда и прокуратурата да му бъде назначен друг защитник, както и да бъде потърсена дисциплинарна и наказателна отговорност на адвокат Делла Рока. Това не било сторено и на 12 ноември 1973 г. съдът отхвърлил молбата на г-н Артико за отмяна на присъдата.

Резюме на решението на Европейския съд

Правителството прави възражения за недопустимост на жалбата на няколко основания: 1) Фактите, за които се отнася жалбата, се били осъществили преди момента, от който била в сила декларацията на Италия по чл. 25 от Конвенцията; 2) не били изчерпани вътрешноправните средства за защита, тъй като г-н Артико нито се бил оплакал пред адвокатската колегия, нито потърсил гражданска или наказателна отговорност за неизпълнението на професионалните задължения на назначения му адвокат; 3) не бил спазен 6-месечният срок за сезиране на Комисията.

“Съдът е компетентен да разглежда такива предварителни въпроси само ако държавата-ответник ги е повдигнала преди това пред Комисията, доколкото естеството им и обстоятелствата го позволяват. Второто възражение на правителството не отговаря на това условие. То се е позовало на правилото за изчерпване на вътрешноправните средства за защита (...) пред Комисията, но на съвсем други основания и само по отношение на оплакванията по чл. 5 (...)” Първото и третото възражения също са били направени пред Комисията, но не по допустимостта, по която Комисията вече се е била произнесла, а в заседанието по съществуващото на спора. При липсата на единодушие между членовете ѝ, Комисията е приела, че чл. 29 е неприложим в случая.¹ “Съдът отбелязва, че структурата на механизма за защита, установен в части III и IV на Конвенцията, има за цел да осигури логично и хармонично протичане на процедурата. Да изпълни функцията на филтър, която ѝ възлагат членове 26 и 27, е първата от задачите на Комисията. Наистина, чл. 29, който е в сила от 21 септември 1970 г., предвижда последващ контрол за допустимост, но такава “a posteriori” отхвърляне на жалбата той подчинява на условието да е налице единодушен вот на Комисията. Строгостта на това условие, което представлява отклонение от установения в чл. 34 принцип за вземане на решения с мнозинство, показва, че духът на Конвенцията изисква държавите-ответници в нормалния случай да повдигат предварителните си възражения на фазата на първоначалната проверка за допустимост, като в противен случай те се преклудират.” В случая не е съществувала пречка правителството да предяви своевременно възраженията си, каквато може да има понякога (например промяна във вътрешното законодателство, която предвижда ново средство за защита). “Така то е изгубило предимството на решаване на въпроса с мнозинство (чл. 34) и не може да си го възстанови чрез искане пред Съда. Поради това Съдът обявява за преклудирани и трите предварителни възражения, направени от правителството.”

---

¹ По-късно чл. 29 е изменен с чл. 5 от Протокол N 8, като думата “единодушие” е заменена с “мнозинство от две трети от нейните членове”(Б.ред.).

Жалбоподателят твърди нарушение на чл. 6, т. 3, б. “с” от Конвенцията. “Точка 3 на чл. 6 съдържа изброяване на конкретни приложения на общия принцип, установен в т. 1 на същия член. Различните права, чийто неизчерпателен списък се съдържа в т. 3, отразяват някои от аспектите на правото на справедлив процес в наказателни производства (вж. решението от 27.02.1980 г. по делото [De Weer](#)², А.35, стр. 30, § 56). Когато се преценява спазването на т. 3, не трябва нито да се забравя главната ѝ цел, нито тя да се отделя от контекста си.”

Правителството твърди, че с назначаването на служебен защитник е изпълнило задълженията си по чл. 6, т. 3, б. “с” и че държавата не отговаря за случилото се впоследствие. Според него г-н Артико се оплаква, че адвокатът му не е бил заменен с друг, а това било право, което Конвенцията не гарантира.

“Съдът напомня, че замисълът на Конвенцията е да гарантира не права, които са теоретични или илюзорни, а права, които са практически и реални; това важи особено за правата на защита, с оглед на високото място, което заема в демократичното общество правото на справедлив процес, от което те произтичат (вж. решението от 9.10.1979 г. по делото [Еъри](#)³, А.32, стр. 12-13, § 24). Чл. 6, т. 3, б. “с” говори за ”защита”, а не за “назначаване”. Самото назначаване не осигурява ефективна защита, тъй като служебно назначеният адвокат може да почине, да се разболеете тежко, да бъде трайно възпрепятстван или да се опита да избегне изпълнението на задълженията си. Ако са уведомени за положението, властите следва или да го заменят с друг, или да го заставят да изпълни задълженията си. Да се възприеме даваното от правителството ограничително тълкуване, би довело до резултати, които са неразумни и несъвместими както с формулировката на буква “с”, така и със структурата на чл. 6 като цяло. В много случаи може да се окаже, че безплатната правна помощ е празна фраза.

В настоящия случай г-н Артико не се е ползвал от услугите на г-н Делла Рока в нито един момент. От самото начало адвокатът е заявил, че не е в състояние да се заеме с работата. Първоначално той се е позовал на други ангажименти, а след това – на здравословното си състояние. Съдът не е задължен да преценява уместността на тези обяснения. Той намира, подобно на Комисията, че жалбоподателят не е получил ефективна защита пред Касационния съд. Споменатото решение от 8 август 1972 г. [с което г-н Делла Рока бил назначен за служебен защитник] е останало по отношение на него просто една мъртва буква.”

Буква “с” на чл. 6, т. 3 поставя все пак ползването от правото, което гарантира, в зависимост от две условия. Докато в случая не се спори по първото от тях – лицето, обвинено в извършването на престъпление, да не разполага с достатъчно средства – правителството оспорва наличието на второто условие. Според него “интересите на правосъдието” не изисквали на г-н Артико да бъде предоставена безплатна служебна защита. Предметът на касационното производство, очертан от оплакванията, формулирани от жалбоподателя още през декември 1971 г. с помощта на избран от самия него адвокат, се свеждал според правителството до съвсем простия въпрос за редовността на призоваването му и затова адвокатът би имал в касационното производство “скромна” роля. Комисията е намерила, че тази теза противоречи на становището на председателя на наказателното отделение на Касационния съд, който е преценил, че

---

² Deweer v. Belgium

³ Airey v. Ireland

жалбоподателят има действителна нужда от безплатна правна помощ и е взел решение за предоставянето ѝ.

“Съдът припомня, че, с няколко неотнормирани към случая изключения, италианското законодателство признава правото на безплатна правна помощ в наказателни производства на всеки, който е в състояние на бедност. При всяко положение, в случая интересите на правосъдието са изисквали да бъде осигурена ефективна защита. Според г-н Делла Рока, тя би представлявала тежка и затруднителна задача. Във всеки случай, писмената процедура, която има първостепенно значение в производството пред италианския касационен съд, не е била приключила към датата 8 август 1972 г.” Съдът намира, че един квалифициран защитник би могъл да уточни посочените от г-н Артико основания и да акцентира върху някои само бегло засегнати важни въпроси, както и че само адвокат би могъл да предизвика насрочването на открито заседание, в което те да бъдат задълбочено разгледани. “Правителството възразява, че става дума за чисти предположения. Според него, за да е налице нарушение на чл. 6, т. 3, б. “с”, отсъствието на защита трябвало действително да е увредило лицето. Съдът изтъква, като се присъединява към делегатите на Комисията, че тук правителството иска невъзможното. Не е възможно да се докаже по несъмнен начин, че евентуален заместник на г-н Делла Рока (...) би убедил Касационния съд в това, в което жалбоподателят не е успял да го убеди. Все пак, при конкретните обстоятелства това изглежда вероятно. Най-важното е, че нищо в текста на чл. 6, т. 3, б. “с” не сочи, че такива доказателства са необходими. Тълкуване, въвеждащо подобно изискване в текста, би го лишило до голяма степен от смисъла му. По-общо казано, наличие на нарушение е мислимо, дори когато няма вреда (вж. решението от 13 юни 1979 г. по делото [Маркс](#)⁴, А.31, стр. 13, § 27); вредата има значение само в контекста на чл. 50. (...)

Г-н Артико настойчиво се е опитвал да поправи положението, чрез многочислени жалби и постъпки, както пред официално назначения му защитник (...), така и пред съда. Разбира се, от държавата не може да бъде търсена отговорност за всяка слабост, допусната от служебния защитник, но при конкретните обстоятелства италианските власти е следвало да вземат мерки, за да осигурят на жалбоподателя ефективното упражнене на правото, което са му признали. Имали са две възможности за решение – или да заменят г-н Делла Рока с друг, или, ако е уместно, да го заставят да изпълни задълженията си. Те са избрали трета – да останат пасивни, докато спазването на Конвенцията е изисквало активни мерки от тяхна страна (вж. споменатото решение по делото [Еъри](#), стр. 14, § 25 in fine). Ето защо Съдът заключава, че е било извършено нарушение на изискванията на чл. 6, т. 3, б. “с”.

Жалбоподателят претендира справедливо обезщетение. По искането му за хонорар на представителя му в производството в Страсбург Съдът приема за недоказан факта, че той е заплатил или дължи на адвоката си суми извън отпуснатите му по реда на безплатната правна помощ, поради което отхвърля тази претенция. Жалбоподателят иска обезщетение и поради лишаването от свобода, продължило според него по-дълго, отколкото ако беше ползвал защита. Съдът намира, че макар и да е вероятно при ползване на защита този срок да беше по-кратък, то по-дългото лишаване от свобода е хипотетична и най-малкото непряка

---

⁴ *Marckx v. Belgium*

последница от констатираното нарушение и е резултат от намеса при упражняването на правото на жалбоподателя на физическа свобода. Оплакването му по [чл. 5](#) обаче е било обявено за недопустимо поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, тъй като е могъл да предяви искане за обезщетение пред националните съдилища. След това заключение на Комисията г-н Артико е предявил такова искане, което обаче е било отхвърлено като погасено по давност. Съдът не се съгласява с правителството, че поради това той вече не може да търси обезщетение – фактът, че не е предявил своевременно претенцията си пред националния съд, не задължава Европейския съд да отхвърли искането му, направено при това на различно правно основание, а именно липсата на ефективна адвокатска помощ. Претърпените от жалбоподателя вреди обаче са били до голяма степен компенсирани в резултат на направено приспадане на въпросния срок лишаване от свобода от срока на следващи присъди. Поради това Съдът не определя обезщетение за имуществени вреди, но присъжда поради вероятно по-дългото изтърпяно лишаване от свобода и поради неимуществените вреди, пряко причинени с констатираното нарушение, обезщетение за неимуществени вреди в размер на 3 000 000 лири.⁵

---

⁵ Решението е единодушно по всички въпроси.